

ZJAWISKO PRZEMOCY WOBEC OSÓB STARSZYCH. WYZWANIA – BADANIA – DZIAŁANIA, 2017/2018

VIOLENCE AGAINST THE ELDERLY: CHALLENGES – RESEARCH – ACTION, 2017/2018

Katarzyna Jagielska

*Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie**

Na przełomie lat 2017/2018 ukaże się polska edycja książki pt. *Violence against the elderly: Challenges – Research – Action*, pod red. Katarzyny Jagielskiej, Joanny M. Łukasik i Norberta G. Pikuly, (2017/2018) ogłoszonej drukiem w Toronto w roku 2015. Książka jest pokłosiem zrealizowanego w 2014 roku projektu: *Niesłyszane głosy. Rozwój Środkowoeuropejskiej Sieci Przeciwdziałania Przemocy Wobec Osób Starszych / Unheard Voices: Developing the East Central European Network for the Prevention of Elder Abuse* (nr projektu: DNPBiE. 6120-90/14), sfinansowanego przez Europejskie Stowarzyszenie Szkół Pracy Socjalnej (EASSW).

Przygotowanie projektu przez autorów książki było odpowiedzią na wciąż mało zbadane zjawisko przemocy wobec osób starszych. Tematyka ta bowiem, pomimo swego znaczenia, jest niestety zaniedbywana. Dotyczy to w szczególności zjawiska przemocy wobec osób starszych. Zdaniem Piotra Sztompki (2007), występowanie przemocy wobec osób starszych jest z jednej strony wyrazem złego funkcjonowania mechanizmów kontroli społecznej, z drugiej zaś braku „kapitału społecznego”, szczególnie jeśli odwołujemy się do koncepcji kapitału społecznego jako wskaźnika zaufania. Dane zawarte w różnych raportach światowych i krajowych pokazują, że pomimo podejmowania badań nad tą tematyką wiedza na temat samej skali zjawiska przemocy jest niewielka. Według raportu przygotowanego przez Światową Organizację Zdrowia (WHO), dane dotyczące przemocy wobec osób starszych są zaniżone aż ok. 80%. WHO szacuje, że od ok. 4% do 6% osób starszych doświadczyło jakiejś formy złego traktowania w domu, natomiast w Europie co najmniej 4 mln seniorów doświadczyło maltretowania w ciągu jednego roku (zob. *European report...*, 2011). W Polsce badania nad zjawiskiem przemocy wobec osób starszych przeprowadzone m.in. w 2008 r. przez Instytut Psychologii PAN oraz w 2011 r. w ramach projektu PolSenior pokazują, że najczęstszą formą przemocy wobec starszych jest przemoc psychiczna i ekonomiczna, chociaż zdarzają się również przypadki przemocy fizycznej i seksualnej.

* jagielska@up.krakow.pl

Do najczęściej występujących form przemocy wobec osób starszych w rodzinie należą: izolowanie (11,6%), zabieranie pieniędzy (14,2%), ośmieszanie i przezywanie (12,9%), zmuszanie do różnych rzeczy poprzez pogroźki, groźby lub szantaż (12,3%), wytykanie niepełnosprawności (13,2%), natomiast poza rodziną: izolowanie, zamykanie (46,7%), szarpanie, popychanie, poszturchiwanie (46 %), bicie (43,1%), zabieranie i wykorzystywanie ich pieniędzy (51,5%), zmuszanie do prac domowych (46,7 %), ośmieszanie (48,3%), wytykanie niesprawności fizycznej i psychicznej (48,5%). Najczęściej sprawcami przemocy wobec osób starszych w rodzinie są: współmałżonek (43%) i dzieci – synowie (28,6%), córki (20%) oraz wnukowie (zob. *Przemoc w rodzinie...*, 2009). Według raportu badań PolSenior, zjawisko przemocy wobec osób starszych dotknęło 5,9% badanych (zob. Mossakowska M., Więcek A., Błędowski, 2012). Najczęściej występujące formy przemocy to: znieważanie, wyśmiewanie, ośmieszanie i lekceważenie – 5,4%, zastraszanie i szantażowanie – 2,1%, przemoc fizyczna (bicie, kopanie, duszenie, okaleczanie) – 0,4%; popychanie lub szturchanie – 1,1%. Przemocą bierną (zaniedbanie) dotkniętych było 14% badanych. Częściej ofiarami przemocy są kobiety (7,9%) niż mężczyźni (5,9%).

Szczegółowe analizy raportów pokazały, że problem przemocy wobec osób starszych jest aktualnym i nadal niedokładnie zbadanym zjawiskiem, dlatego też podjęto się realizacji projektu naukowego, który umożliwiłby wypracowanie wspólnego podłoża teoretycznego tego zjawiska oraz narzędzi, które umożliwiłyby skuteczną diagnozę i oszacowanie skali zjawiska przemocy. W ramach wspomnianego projektu 12 maja 2015 r. w ówczesnym Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej w Warszawie została zorganizowana Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Przeciwdziałanie przemocy wobec seniorów”, podczas której podjęto dyskusję dotyczącą zjawiska przemocy w zmieniającym się społeczeństwie. W ramach zrealizowanego projektu wydano też pracę zbiorową, dostępną na stronie: http://www.kgs.up.krakow.pl/files/2114/6072/3131/violence_book2.pdf.

Monografia składa się z 21 artykułów opatrzonych wstępem redaktorów. Artykuły zostały pogrupowane w 3 działy: *Wyzwania – Badania – Działania*. Wprowadzenie do problematyki książki stanowi wystąpienie wiceprzewodniczącego Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN Stefana M. Kwiatkowskiego. W części I znajdują się artykuły Mirosława J. Szymańskiego (*Przemoc w świecie zawirowań społecznych*) oraz Andrzeja Zwolińskiego (*Kulturowe podstawy przemocy wobec osób starszych*). W rozdziałach tych autorzy podjęli dyskusję nad konsekwencjami zmian społeczno-kulturowych dla występowania przemocy, koncentrując się w szczególności na zjawisku przemocy wobec osób starszych. W skład części II wchodzi artykuły, w których podejmowane są zagadnienia zjawiska przemocy w takich krajach, jak: Polska (Małgorzata Halicka i Jerzy Halicki: *Kobiety w starszym wieku doznające przemocy ze strony męża/partnera*), Czechy (Lubica Juríčková, Kateřina Ivanová i Jan Lužný), Serbia (Kristinka Ovesni), Bośnia i Hercegowina (Sanela Šadić i Nusreta Salić), Kosowo (Vjollca Krasniqi), Austria (Josef Hörl), Kanada (Judy Hughes i Hai Luo) oraz Australia (Susan Gair). W artykułach tych zostały przedstawione najnowsze badania nad skalą zjawiska przemocy w poszczególnych państwach. Autorzy skoncentrowali się również nad problemami i trudnościami związanymi z badaniem tego zjawiska i jego realnej skali. W części III zamieszczonych zostało 10 artykułów, a ich tematyka oscylowała wokół konkretnych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy a także analizy działań i rozwiązań systemowych podejmowanych na szczeblu centralnym. Dyskusji i analizie zostały poddane regulacje prawne, a także przedstawiono powoływanie instytucji pomocowych oraz lokalne, m.in. prowadzenie instytucji o charakterze interwencyjnym, pomocowym, zatrudnianie specjalistów, realizację zadań związanych z przeciwdziałaniem zjawisku przemocy wobec osób starszych poprzez

realizację projektów i programów o charakterze profilaktycznym, interwencyjnym, terapeutycznym, w poszczególnych państwach dawnego bloku wschodniego. W dziale tym zostały zamieszczone artykuły Arieli Lowenstein, Sigal Naim, Adama A. Zycha, Tovay Band–Winterstein, Sary Alon, Ginki Mehanzhyskiej, Jiří’ego Prokopa, Doroty Smetanovej, Nelli Nychkalo (*Zjawisko przemocy wobec osób starszych na Ukrainie*), Włodomyra Robaka, Patricii Fernández–Montaño oraz redaktorów zapowiadanego tomu (*Przemoc wobec osób starszych w Unii Europejskiej: Wyzwania dla Polski*).

Książka stanowi interesujący zbiór wiedzy na temat zjawiska przemocy w różnych krajach świata i jest swoistym kompendium, które może stanowić inspirację do tworzenia wspólnych rozwiązań systemowych dotyczących przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych.

Bibliografia

- European report on preventing elder maltreatment.* (2011). Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- Jagielska, K., Łukasik, J. M., Pikuła, N. G. (red.). (2015). *Violence against the elderly Challenges – Research – Action.* Toronto: European Association of Schools of Social Work. Pobrane z: http://www.kgs.up.krakow.pl/files/2114/6072/3131/violence_book2.pdf
- Jagielska, K., Łukasik, J. M., Pikuła, N. G. (red.). (2017/2018). *Zjawisko przemocy wobec osób starszych. Wyzwania – Badania – Działania.* Kraków.
- Mossakowska M., Więcek A., Błędowski P. (2012). *Aspekty medyczne, psychologiczne, socjologiczne i ekonomiczne starzenia się ludzi w Polsce.* Poznań: TerMedia Wydawnictwo Medyczne.
- Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych.* (2009). Warszawa. Pobrane z: http://www.mpips.gov.pl/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzinie/przemoc_spol.pdf
- Sztompka, P. (2007). *Zaufanie. Fundament społeczeństwa.* Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak.